

Prešovská univerzita v Prešove

Filozofická fakulta

**11. ŠTUDENTSKÁ VEDECKÁ
A UMELECKÁ KONFERENCIA**

Zborník príspevkov

**Editor
Martin Ološtiak**

**Prešovská univerzita v Prešove
Prešov 2016**

Zborník príspevkov z 11. študentskej vedeckej a umeleckej konferencie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, konanej pod záštitou dekana Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, prof. PhDr. Vasila Gluchmana, CSc., dňa 29. apríla 2015.

Editor

doc. Mgr. Martin Ološtiak, PhD.

Recenzenti

Sekcia anglického jazyka a anglofónnych kultúr: doc. Zuzana Straková, PhD.

Sekcia estetiky: prof. PhDr. Jana Sošková, CSc.; doc. PaedDr. Slávka Kopčáková, PhD.;

Mgr. Adrián Kvokačka, PhD.

Sekcia etiky a bioetiky: Mgr. Ján Kalajtzidis, PhD.

Sekcia filozofie: Mgr. Pavol Sucharek, PhD.

Sekcia histórie: Mgr. Annamária Kónyová, PhD.

Sekcia lingvistiky: doc. Mgr. Martina Ivanová, PhD.; PhDr. Peter Karpinský, PhD.

Sekcia literárnej vedy: PhDr. Marcel Forgáč, PhD.

Sekcia mediálnych štúdií: Mgr. Eva Peknušiaková, PhD.

Sekcia politológie a občianskej výchovy: Mgr. Čirner, PhD.; Mgr. Ondrej Marchevský, PhD.

Sekcia prekladateľstva a tlmočníctva: Mgr. Ivana Hostová, PhD.

Sekcia psychológie a sociálnej práce: doc. PhDr. Denisa Šoltéssová, PhD.; PhDr. Monika Kačmárová, PhD.

Sekcia umenia: doc. Mgr. art. Karol Medňanský, PhD.

Technická redakcia

doc. Mgr. Martin Ološtiak, PhD.

Za jazykovú stránku rukopisov zodpovedajú autori.

© Prešovská univerzita v Prešove, 2016

1. vydanie

485 strán

ISBN 978-80-555-1609-7

OBSAH

SEKCIA ANGLICKÉHO JAZYKA A ANGLOFÓNNYCH KULTÚR	7
Portrayal of Victorian society in Oscar Wilde's plays	8
LUCIA BUHOVECKÁ	
Using Digital Educational Content Core Curriculum for English at English Lessons at Primary Schools	16
ZUZANA NOVÁKOVÁ	
SEKCIA ESTETIKY	26
Kategória krásy v maľbách Erika Šilleho	27
PATRIK GUTEK	
Symbol večnosti v diele Eugena Finka v konfrontácii s vybraným hudobným dielom	39
JÚLIA KOPILCOVÁ	
Estetická valorizácia štyroch živlov: vzduch v design art	44
KATARÍNA ŠANTOVÁ	
SEKCIA ETIKY A BIOETIKY	54
Aristotelova koncepcia duše ako jedno z východísk etiky vzt'ahu k zvieratám	55
DÁVID DZIAK	
Komunikácia lekára ako súčasť jeho profesionality	62
ANNA MACEJOVÁ	
Sme za prírodu skutočne morálne zodpovední?	70
MARTIN PAZDERA	
Analýza podnikovej implementácie etického programu	76
JANA SUCHÁ	
Etické a morálne aspekty v hospodárstve	83
MARIÁN ŠESTKO	
SEKCIA FILOZOFIE	89
Praktická antropológia v kontexte morálnej filozofie Kanta	90
MARTIN ČENGERI	
Duchovné cvičenia Pierra Hadota	96
MATÚŠ KOLOČIK	
Problém nihilizmu v Heideggerovom myslení	100
STANISLAV OLEJÁR	
Problém dokázateľnosti a medze formalizácie	106
EUBICA PAVLUSOVÁ	
Analýza spovede prostredníctvom teórie rečových aktov	111
MARIÁN PILLÁR	
Súčasnosť ako otváranie priestoru pre pôsobenie filozofie	117
LUKÁŠ ŠVIHURA	
SEKCIA HISTÓRIE	124
Blokáda Leningradu z pohľadu slovenskej dobovej tlače	125
SIMONA ANDEJČINOVÁ	
Košická diecéza a následky 2. svetovej vojny	133
ZUZANA DZIMKOVÁ	
Postoje Francúzska k slovanským hnutiam od druhej polovice 19. storočia	141
ANNA HOPTAJOVÁ	
Dejiny obce Tušice do roku 1918	144
ZUZANA KOŠČOVÁ	
Britské vplyvy na činnosť a tvorbu Martina Rázusa	148
LÝDIA MIROLOVÁ	

Pohanské kultové miesta starých Slovanov v strednej Európe a otázka existencie pohanských kňazov na našom území MATÚŠ VOJNA	155
SEKCIA LINGVISTIKY	167
Porozumenie textu v lingvistických súvislostiach (výskumná sonda do porozumenia textu so sekundárnymi prepozíciami zreteľa) MARTIN ANDERKO	168
Paremiologická reprezentácia konceptu „práca“ JULIÁNA BARDZAKOVÁ	179
Hutoríme, ale aj <i>hutoríme</i>? Prízvuk a kvantita vo východoslovenských nárečiach v korelácii s inými suprasegmentmi JOZEF BILSKÝ	183
Українська мова в Словаччині. Сучасний стан досліджень ІВАННА ФЕТЬКО	194
Роль мотивации в преподавании русского языка как иностранного TATIANA HRINDOVÁ	198
English as a Lingua Franca in the Slovak Academic Setting DIANA KRAJŇÁKOVÁ	202
Persuázia vybraných obchodných reťazcov LUCIA LUKÁČOVÁ	207
Miesto spracovania problematiky pasívnosti a rezultatívnosti vo vybraných slovenských dialektologických prácach VERONIKA PEROVSKÁ	218
Vergleichende analyse der temporalformen im Deutschen und Slowakischen PETRA PLOŠČICOVÁ	226
K úlohe a fungovaniu syntaktickej motivácie pri vzniku neologických jednotiek SOŇA REŠOVSKÁ	231
Verbum a substantívum v reči diet'at'a a v reči orientovanej na diet'a KATARÍNA VARTÁŠOVÁ	237
SEKCIA LITERÁRNEJ VEDY	244
Vývinový aspekt čítania literárneho diela. Pokus o literárnokritickú reflexiu básnických textov M. Tančákovvej BARBORA HURTUKOVÁ	245
Альтернативно-историческая проза в современной русской литературе JANA HUŤOVÁ	250
Poézia Dereka Rebra v literárnokritickej reflexii MÁRIA K LAPÁKOVÁ	255
Interpretácia motívu vody vo vybranom texte Nóry Ružičkovej ANDREA KOČIŠOVÁ	260
Aktívne revolty pasívnych postáv v poviedkach Dušana Mitanu VALÉRIA ONUFEROVÁ	264
SEKCIA MEDIÁLNYCH ŠTÚDIÍ	268
Premiéra nového titulu Denník N a jeho komparácia so SME MICHAL FRANK	269
Intertextualita v seriáli Metalocalypse PETER HAJDU	276
„Dialógy o počasi“ v rozhlasovom spravodajstve JANA KLINGOVÁ	281

SEKCIA POLITOLÓGIE A OBČIANSKEJ VÝCHOVY	293
Aplikácia mediálno-politických manipulačných techník po teroristickom útoku na Charlie Hebdo	294
VLADIMÍR BOKŠA	
Otázka potreby morálnych štandardov v prostredí slovenskej politiky	298
LENKA ČUCHTOVÁ	
Obraz Ruska vo vybraných slovenských printových médiách (2008 – 2012). Plynová kríza	305
DOMINIKA FECKOVÁ	
Trest smrti v celosvetovej perspektíve a predpoklady jeho vývoja	310
MICHAL GORIŠČÁK	
Morálka, politika a morálny status politika	313
DIANA DINIS CHUDÍKOVÁ	
Milan Hodža a jeho projekt stredoeurópskej federácie	321
DANIEL KURILLA	
Pohľad súčasnej generácie na 17. november 1989	328
DÁŠA MACARÍKOVÁ	
Kritický pohľad na reformu štátnej správy ESO	333
ALENA MECOVÁ	
Vznik, ideologická podstata a profilácia strany SMER – sociálna demokracia	338
DÁVID PÁLFI	
Analýza volebnej volatility vo voľbách do Štátnej dumy Ruskej federácie	344
IVANA SEDLAČKOVÁ	
Jednotné Rusko	349
ŠTEFÁNIA STEDINOVÁ	
Protestná akcia „N30 – Bitka o Seattle“ v retrospektíve	354
GABRIEL SZÉKELY	
Modernizácia islamského sveta a fundamentalizmus	368
JÁN VACHALEC	
Demokracia – historicko-filozofická analýza	374
MATÚŠ ŽAC	
SEKCIA PREKLADATEĽSTVA A TLMOČNÍCTVA	378
K jazykovým a adaptačným chybám pri lokalizácii slobodného a otvoreného softvéru WordPress	379
MATÚŠ JOŽIO	
Jazyk debutu Doroty Maslowskej a jeho preklad do slovenčiny	386
MIROSLAVA KITKOVÁ	
Preklad Fedora Jesenského s odstupom času	391
BARBORA OLEJÁROVÁ	
Erotický slovník (slovensko-francúzsko-ruský)	395
MICHAELA RICHTEROVÁ	
Перевод архаизмов со старопольского языка на русский по роману Генрика Сенкевича «Потоп» и по стихам Яна Кохановского	399
ЙОАННА РУЖАНЬСКА	
SEKCIA PSYCHOLÓGIE A SOCIÁLNEJ PRÁCE	409
Výzvy pre socioterapiu v sociálnej práci	410
MARTIN HAMADEJ	
Mobbing a jeho etické aspekty	416
ANNA JAŠKOVÁ	
Figurálna tvorivosť a osobnosť v kontexte súrodeneckých konštelácií	424
NATÁLIA KÖVEROVÁ	
Rodovo podmienené násilie ako problém sociálnej práce	433
ĽUBICA LIBÁKOVÁ	
Vďačnosť a subjektívna pohoda vysokoškolských študentov	441
EMA ORIŇÁKOVÁ	
Starostlivosť o seba (self care) vo vzťahu k pozitívam a negatívam materstva a roly matky	448
LÍVIA PÍŽOVÁ	

SEKCIA UMENIA	459
Len s Tebou	460
MICHAELA BEKEŠOVÁ	
Klavírne spomienky na detstvo	463
LAURA KAVČÁKOVÁ	
<i>Príloha – DVD záznam vystúpenia autorky (klavír)</i>	
Flauta v hudbe troch storočí	469
KATARÍNA REPJAKOVÁ	
<i>Príloha – DVD záznam vystúpenia autorky (flauta)</i>	
Lesný roh a jeho podoby v diele W. A. Mozarta a M. Moyzesa	
MIROSLAV LEŠKO	
<i>Príloha – DVD záznam vystúpenia autora (lesný roh s klavírom)</i>	
<i>Príloha – DVD záznam vystúpenia autora (lesný roh s orchestrom)</i>	

SÚČASNOSŤ AKO OTVÁRANIE PRIESTORU PRE PÔSOBENIE FILOZOFIE

LUKÁŠ ŠVIHURA

Stupeň, forma, ročník štúdia: Mgr., denná, 2.

Študijný program: filozofia

Konzultant: prof. PhDr. Oľga Sisáková, CSc.

Kľúčové slová: filozofia, globalizácia, individualizmus, kultúra, riziko, starosť o seba, súčasnosť, terapeutický diskurz

Úvod

Tento príspevok predstavuje skúmanie **podmienok** praktického uplatnenia filozofie v súčasnej kultúre. Praktické atribúty filozofie boli v jej dejinách vždy v istom zmysle prítomné, nech už by sme ju vnímali ako „starosť o seba“, starosť o dušu alebo ako *ars vivendi*. Išlo tu o jej prakticitu v zmysle nachádzania špecificky filozofického spôsobu existencie pre tých filozofov, ktorí filozofiu neoddeľovali od svojho individuálneho života. Pritom širšia aplikácia praktickej filozofie ako „starosti o seba“ by mohla v súčasnosti viesť k pomoci jednotlivcom v konfliktnej dobe žiť pokojný, správny, dobrý a zmysluplný život. V tomto smere sa javí žiaduce uvažovať o praktícite filozofie v kontexte súčasnosti, pričom perspektívnym sa môže ukázať chápanie filozofie ako jedného zo spôsobov „starosti o seba“¹, ktorého archetyp nachádzame v diferentných antických grécko-rímskych filozofiách². Tomuto vnímaniu filozofie sme sa venovali na viacerých miestach³, na ktoré musí z hľadiska rozsahu príspevku postačovať priamy odkaz. Uvedenie širšieho východiska nášho uvažovania však predstavuje druhá poznámka pod čiarou.

¹ Niektorí autori poukazujú z hľadiska prakticity skôr na vnímanie filozofie ako terapie (porov. niektoré príspevky v zborníku VIŠŇOVSKÝ, E., ed.: *Filozofia ako problém?*; štúdiu A. Démutha *Terapeutický potenciál filozofie. Dôvody opätovného záujmu*; či príspevky publikované v zborníku: DÉMUTH, A. – SLAVKOVSKÝ, R. A. eds.: *Filozofia ako terapia*). Napriek tomu ostávame pri slovnom spojení „starosť o seba“, pričom diferenciu medzi týmito praktickými modusmi filozofickej činnosti sme sa pokúsili explikovať v diplomovej práci s názvom *Starosť o seba – program filozofie a kultúry individualizmu*, kde sme ako zásadný diferenčný bod uviedli, že terapia je činnosťou orientovanou **primárne** na iného človeka, kým „starosť o seba“ je činnosťou vykonávanou prvou osobou na sebe samej. Istý kompromis môže spočívať v subsumovaní „starosti o seba“ pod terapeutickú činnosť. V tomto zmysle by išlo (prostredníctvom filozofickej terapie) o učenie iného človeka, ako sa (filozoficky) o seba starať.

² Pri chápaní filozofie ako „starosti o seba“ vychádzame z analýz antickej filozofie neskorého Foucaulta, najmä z druhého a tretieho zväzku *Dejin sexuality*, z prednášok k *Hermeneutike subjektu* a z ďalších menších prác a rozhovorov s Foucaultom. V nich Foucault ukázal, že antická filozofia vytvorila „kultúru seba samého“, v ktorej hrala podstatnú úlohu „starosť o seba“. Tá spočívala na rozličných praktikách filozofickej asketiky (porov. Foucault 2003a, 2003b, 2012), ktorých jedným z fundamentálnych cieľov (najmä však v neskej antike) bola **kreatívna asimilácia na konfliktný sociálno-kultúrno-politický stav**, v ktorom sa utvárala vtedajšia filozofia (Foucault 2003b). Praktikami filozofickej asketiky bolo možné dosiahnuť taký stav individua, ktorý grécki myslitelia nazvali *ataraxiou* v zmysle duševnej neotrastiteľnosti či neochvejnosti. Pre nás je na tomto mieste podstatné skúmať, aký je potenciál uplatnenia praktickej filozofie, vnímanej ako „starosť o seba“, v kontexte súčasnosti. Aj dnes sa totiž ukazuje, že súčasné individuum zakúša *status quo* ako konfliktný a často negatívny a s ako takým sa potrebuje určitými technikami vysporiadať. Ak pritom na základe Foucaultových skúmaní akceptujeme, že filozofická tradícia disponuje arzenálom techník, ktoré umožňujú tvorivú asimiláciu na konfliktný sociálno-kultúrno-politický stav, akým *status quo* reálne je, potom sa možno pýtať, prostredníctvom akých komunikačných kanálov je možné tento filozofický arzenál sprístupniť súčasnému človeku? Úlohou ďalšieho textu je dospieť k odpovedi na túto otázku.

³ Napr. Švihura, 2014, 2015.

Nasledovný text bude venovaný skúmaniu, aké sú súčasné sociálno-kultúrne **predpoklady** uplatnenia filozofie ako praktickej činnosti spočívajúcej v neustálej „starosti o seba“ a v práci na sebe. V súvislosti s neskorším naznačením oblasti, v ktorej sa môže nachádzať potenciál praktickej uplatniteľnosti filozofie chápanej ako „starosť o seba“ v zmysle techník kreatívnej asimilácie na konfliktnej *status quo*, vystupuje do popredia skúmanie toho, aká charakteristika súčasnosti umožňuje uplatnenie práve takto poňatej filozofickej činnosti. Ide pritom o charakteristiku zameranú na konfliktné prejavy súčasnej spoločnosti. V tomto smere by bolo možné načrieť do mnohých oblastí sociálnej a kultúrnej diagnostiky a kritiky, čo však z priestorových dôvodov nie je možné. Konfliktnú charakteristiku súčasnosti sa preto pokúsime vykresliť na základe troch významných a zrejme aj generálnych atribútov súčasnosti, ktoré v mnohých aspektoch predisponujú súčasné individuá na konanie ústiace v adaptačných stratégiách „starosti o seba“ (nie v explicitne filozofickom zmysle) v priestore terapeutického diskurzu. Ten otvára priestor aj pre „starosť o seba“ vo filozofickom zmysle.

1 Globalizácia, kultúra a *culture-monde*⁴

V kontexte naznačenia konfliktnej charakteristiky *statu quo*, je na najelementárnejšej rovine potrebné uvažovať o globalizácii a v súvislosti s ňou o vytváraní toho, čo G. Lipovetsky nazýva *culture-monde*, „svetokultúrou“. V súvislosti s ňou je nevyhnutné poukázať na **vplyv**, ktorý má vytváranie globálnej *culture-monde* na parciálne či tradičné kultúry. Dôležitosť tohto vplyvu pochopíme pri definovaní kultúry, ktorú budeme v najvšeobecnejšom zmysle chápať **ako širokú sieť významov a zmyslov, ktorá je per se, teda pomocou iných významov, ktoré k týmto odkazujú, sprostredkovaná subjektom kultúry (individuálnym alebo sociálnym). Tieto kultúrne subjekty kultúru využívajú ako sféru, ktorá poskytuje ich konaniu zmysel a orientuje ich vo svete**⁵. Kultúra ako stabilný rámec poskytujúci zmysel a zakladajúci individuálnu identitu subjektov kultúry funduje konzistentné a koherentné vnímanie celku sveta a seba v rámci tohto celku, *eo ipso* eliminuje negatívny pocit inkoherencie⁶.

Vytváranie globálnej „svetokultúry“ je problémom preto, lebo má ambíciu substituovať parciálne kultúry v planetárnom meradle, čo súvisí s ideologickým rámcom neoliberalizmu a korporatívneho kapitalizmu, na ktorých *culture-monde* stojí. Homogenizuje parciálne kultúry chápané práve ako diferentné štruktúry významov a zmyslov a fundujúce bázy identít subjektov kultúry, čím radikálne tieto zmysluplné štruktúry transformuje a rovnako výrazne modifikuje podmienky určenia kultúrnej identity⁷. Problém potom spočíva v tom, že špecifická kultúra ako sieť, ktorá poskytuje zmysel konaniu a mysleniu kultúrnym subjektom, sa takým spôsobom vytráca, lebo sa pod vplyvom substituujúcej *culture-monde* eliminujú jej najfundamentálnejšie špecifiká, resp. tie sú subsumované pod nové špecifiká, na ktorých stojí „svetokultúra“. Tá má ambíciu substituovať tradičné kultúry, pričom stojí na kapitalistických princípoch, akými sú „*trh, konzumný štýl života, vedotechnika, individualizmus a kultúrno-komunikačný priemysel*“ (Lipovetsky, 2012, s. 16). Uvedené princípy substituujú staré

⁴ *Culture-monde* je termín, ktorým G. Lipovetsky a J. Serroy označujú „transnacionálnu hyperkultúru“, ktorá stojí na planetárnom hyperkapitalizme (Lipovetsky, 2012).

⁵ Uvedená definícia kultúry je abstraktnejším doplnením významnej definície kultúry, ktorú podal D. Bell (1999, s. 59) takto: „Kultúra [...] je trvalým procesom udržiavania vlastnej identity skrze koherenciu poskytovanú určitým konzistentným estetickým meradlám, určitou mravnou koncepciou Ja a životným štýlom, ktorý tieto postoje vyjadruje [...]. Kultúra je teda doménou vnímania, emócií a mravného cítenia – a tiež inteligencie, ktorá má za úlohu tieto pocity utriediť“.

⁶ Pritom možno akceptovať skutočnosť, na ktorú upozornil Višňovský (2004, s. 266), totiž že „v kultúrnej zdravom človeku je silná túžba po celostnosti, celostnom obraze a videní sveta“. Ako doklad môžu slúžiť rôzne skúmania psychológie, ale aj axiológie, keďže sa ukazuje, že práve pocit fragmentarizovanosti ľudskej skúsenosti, teda permanentný pocit moderného človeka – ktorý spôsobuje pluralistický charakter modernej kultúry – ústi v mnohých konfliktných a negatívnych javoch súčasnosti, akými sú napr. relácie inkomensurability, inkompatibility, no aj relativity hodnôt (por. Sisáková 2001). Tento kontext myslenia súčasného človeka, zasadený do uvedených konfliktných rámcov, narúša práve požadovaný holistický pocit „kultúrnej zdravého človeka“, ktorý je nevyhnutný pre jeho psychický, emocionálny a mravný vývin.

⁷ H. Juvin (2012) nás v tomto smere upozorňuje na skutočnosť, že „svetokultúra“ prináša riziko práve svojim subsumovaním parciálnych kultúr pod sféru svojho vplyvu. V konečnom dôsledku sa totiž kultúrna identita formuje vo vymedzení voči diferentnej kultúrnej identite, tak ako sa identita Ja zakladá na odlišení od identity Iného.

(tradičné) schémy orientácie vo svete a stávajú sa novými schémami. Tento proces vyvoláva významné problémy, pretože doteraz tradičné schémy sú substituované takými, ktoré nedokážu poskytnúť adekvátne (t.j. z hľadiska koherencie ekvivalentný niekdajšiemu) zmysel. Empíria to dokladá v prípadoch nahradenia spirituality vedotechnikou, v prípade sociálneho tlaku konzumného života alebo v prípade presunu kultúrnych statkov do sféry spotreby. Silnejúci vplyv *culture-monde* aj preto vyvoláva protireakciu, lebo ak je akciou deštrukcia, negácia či aspoň radikálna komplikácia tradičného zmyslu konania (ktorého aditívum nespočíva v tom, že je tradičný, ale že je koherentný a stabilný), dôsledkom sú odpovede v zmysle opätovného nachádzania strateného zmyslu⁸.

Stručne povedané, kým úlohou kultúry je zmysluplne rámcovať naše konanie a myslenie vo vzťahu k sebe a svetu tým, že ich naplnia určitými hodnotami, tabu či metafyzickými predstavami, svetokultúra má opačné dôsledky: deštrukciou a snahou o substitúciu či pohltenie tradičných kultúr naše myslenie a konanie dezorganizuje, t.j. berie mu zmysel spolu s odstraňovaním určujúcich rámcov. Naše hodnoty, tabu a metafyzické idey pluralizuje, kontaminuje cudzími hodnotami a ideami, tabu detabuizuje a tým ich relativizuje.

2 *Culture-monde* a riziko

S problémami globalizácie, silnejúcej „svetokultúry“ a jej vplyvu na tradičné kultúry významne súvisí problém rizika. Nie je to len tým, ako ukázal U. Beck (2004), že negatívne aspekty určitého konania na jednom konci sveta môžu mať následky aj na jeho opačnom konci, ale v rámci individuálnej existencie súvisí problém rizika práve s rozbitím tradičných vodiacich štruktúr myslenia a konania, ktoré poskytovala kultúra. Prerušenie kontaktu s minulosťou či tradíciou a jeho substitúovanie niečím *ad interim* nekonzistentným, čo možno nazvať „svetokultúrou“, prináša permanentné očakávanie rizika, keďže subjekty kultúry sa nemajú možnosť vo svojom konaní a myslení oprieť e. g. o takú stabilnú schému, akou je tradícia (porov. Giddens, 2000) a v myslení je tak často prítomný moment neprediktability nášho neukotveného konania.

Interesantné sú potom spôsoby, akými sa individua v súčasnosti vysporadúvajú s rizikom. Zdanlivý paradox súčasnosti totiž spočíva v tom, že kým „svetokultúra“ borí tradičné kultúry v mene racionalizácie, kvantifikácie, rentability a pod., techniky zvládania rizika sa frekventovane orientujú práve na iracionálnu sféru, čo dokladá záľuba v rôznych mikrorituáloch, ako je pobožkanie talizmanu pre šťastie, alebo účasť v ezoterických spoločenstvách a pod. (porov. Giddens 2003)⁹. Tento zdanlivý paradox vyplýva z toho, že racionalizmus globálnej „svetokultúry“, ktorý svet, povedané weberovsky, „odčaroval“, ho práve „odčarovaním“ urobil netransparentným, keďže ho skomplikoval. V podobnom duchu uvažuje A. Giddens (2000, s. 12 – 13), ktorý v súvislosti s racionalizáciou konštatuje, že „svet, namiesto toho, aby sme ho mali stále viac pod kontrolou, sa našej kontrole vymyká – že nám uniká. Niektoré z vplyvov, ktoré mali do nášho života vnášať istotu a predpovedateľnosť – pokrok vedy a techniky nevynímajúc –, majú často úplne opačný účinok“. A keďže racionalita svet komplikáciou znetransparentnila, predpokladá sa, že transparentným ho urobí práve jej opak, iracionalita¹⁰. Nemožno však generalizovať, a preto je potrebné dodať, že nám tu nejde o totálnu deskripciu. S rizikom sa v súčasnosti ľudia snažia vyrovnávať minimálne v ekvivalentnom rozsahu na iracionálnej ako na racionalnej úrovni¹¹.

⁸ To predstavuje odpoveď na Lipovetského zaujatie tým, čo nazval „návratom k posvätnosti“ (Lipovetsky 2008, s. 185), keď si všimol, ako sa stávajú obľúbenými rozličné orientálne filozofie a náboženstvá, ezoterizmy a mystické tradície, no aj asketické spôsoby života a členstvá v rozličných sektách (Lipovetsky 2008). Nachádzanie strateného zmyslu v prostredí *culture-monde* je preto fenoménom – a Lipovetsky si túto kauzalitu uvedomuje – ktorý je dôsledkom všezahrnujúceho racionalizmu, materializmu a kvantifikácie, na ktorých stojí aj samotná „svetokultúra“.

⁹ Aj iracionálne techniky zvládania rizika tak vysvetľujú fenomén návratu k posvätnosti, o ktorom sme sa zmienili v súvislosti s G. Lipovetským (v. supr.). Zvládanie rizika iracionálnymi technikami či účasťou v ezoterických spoločenstvách je komplementárnym elementom toho, čo možno nazvať ako nachádzanie strateného zmyslu v prostredí zmyslu zbavenej *culture-monde*.

¹⁰ Paradoxnosť je v tomto smere zdanlivá preto, lebo ako vidíme, ide skôr o kauzálny vzťah, v ktorom jedna tendencia prebúda druhú, jej opozitnú tendenciu, a to práve ako reakciu na ňu.

¹¹ Poľská sociologička M. Jacyno (2012) nás v tomto smere upozorňuje na opačný proces a vyzdvihuje fakt, že v prostredí plnom neoverených informácií, ktoré podávajú radikálne odlišný obraz reality, než na aký sme zvyknutí (napr. titulky v médiách typu *Mlieko zabijak!*), sa dôležitým nástrojom odhalenia nových rizik stáva práve racionalita

Problém rizika však úzko súvisí nielen s problémom „svetokultúry“, ale aj s problémom individualizmu. Ide o to, že súčasné individualistické zameranie sa na „Ja“ pramení (okrem iných, sociálnych faktorov, ktoré tu musíme opomenúť) na jednej strane z pocitu prinavrátania zmyslu individuálnemu konaniu, a na druhej strane zo snahy prinavrátiť stabilitu individuálnej existencii, zbavenej permanentného rizika. Povedané spolu s M. Jacyno (2012, s. 54), „riziko determinuje obsah procesu individualizácie prostredníctvom pocitu jedinca, že je k nej odsúdený. Odpoveďou na globálne riziko je individuálna zodpovednosť a individuálne využívané stratégie úniku“.

3 Culture-monde, riziko a individualizmus

U. Beck v knihe *Riziková spoločnosť. Na ceste k inej moderne* akcentuje okrem problému rizika tiež to, že v súvislosti s absenciou tradičných modelov a vzorov konania sa v situácii neskorej modernej dostáva nevyhnutne do popredia individualizačný princíp. Táto situácia totiž núti byť individuom takým, ktoré sa zameriava vo svojom konaní samo na seba (Beck 2004). Individualizácia sa tak stáva logickým vyústením impersonálnych globálnych procesov, ktoré sa spájajú s deštrukciou zmysluplných rámcov myslenia a konania – totiž ak už konaniu neposkytuje zmysel nič, čo individuom transcenduje (boh, národ, komunita, etc.) musí si zmysel poskytnúť individuom samo svojou aktivitou. Tým sa transformuje pôvodná orientácia z celku presahujúceho individuom na samo individuom, keďže orientácia konania na transcendentný celok stratila zmysel spolu so stratou tohto celku samotného, ktorým bola v najširšom zmysle kultúra ako taká a jej parciálne prejavy. Pritom je „svetokultúra“ natoľko impersonálna, že orientácia aktivity na celok „svetokultúry“ sa javí z hľadiska individua *ab absurdo*. Ak má teda individuom bezpečne prežiť v tejto situácii, musí sa sústrediť samo na seba. V konfliktnom prostredí *culture-monde* tak človek musí „pre vlastné prežitie vytvoriť obraz sveta centrovanej na ja, ktorý takpovediac úplne prevracia vzťah medzi ja a spoločnosťou“ (Beck, 2004, s. 217). Istá chyba nastala v tom, že pôvodne emancipačná forma individualizácie 19. storočia sa napokon transformovala na individualizmus, ktorý sa začal spájať s egoizmom, hedonizmom a nerefektovaným konzumizmom, a predstava orientácie na seba v súčasnosti sa viaže najmä na somatickú stránku, pričom spirituálna ostáva v úzadí. Súvisí to s celkovým ideologickým rámcem súčasného neoliberalizmu, s prevládajúcim materializmom súčasných spoločností, s vládou vecí, médií, sexu a pod., a rovnako s globálnou dominanciou korporatívneho kapitalizmu, ktorý sofistikovane núti (aj keď nútenie sa prezentuje ako zvädzanie (napr. Lipovetsky, 2008)) človeka orientovať individuálne záujmy na to, čo tento systém reprodukuje. Tým sa vytvára dojem, že starosť najmä o telo je adekvátnym spôsobom „starosti o seba“ (nemyslíme tu „starosť o seba“ vo filozofickom zmysle, t. j. v tom zmysle, s ktorým pracuje neskorý Foucault). Tým sa však zdôrazňuje iba jeden pól „starosti o seba“.

Na druhej strane je potrebné poznamenať, že podľa niektorých autorov (napr. podľa Lipovetského, porov. pozn. pod čiarou č. 8) v súčasnosti možno sledovať nárast toho, čo by sa dalo nazvať zmysluplným individualizmom¹², ktorý sa spája aj so starosťou o svoju spiritualitu, nielen o svoju telesnosť. V konečnom dôsledku sú však obe formy individualizmu primárne reakciou na globalizačné procesy a permanentné vedomie rizika a tým orientujú konanie jednotlivca na seba samého.

Jedným z dôvodov príklonu k individualistickému správaniu je tiež pocitovanie nemožnosti ovplyvňovať globálne sociálne a politické dianie. To súvisí s reálnymi geopolitickými procesmi, ktoré sú centralizáciou moci a byrokratizáciou sociálno-politického systému bežnému individuovi veľmi vzdialené (porov. Giddens 2003). Z toho dôvodu môže prevládať názor, podľa ktorého ak sa nemožno angažovať sociálne a politicky (čo ale nie je nevyhnutné a ani to nie je z hľadiska demokratických princípov žiaduce), možno sa angažovať v rovine individuálnej existencie – v individualizovanej „starosti o seba“ (opäť nie vo filozofickom zmysle). Preto v súčasnosti vidíme snahu zmocniť sa toho, čoho sa na rozdiel od externého sveta zmocniť dá – seba samého.

---

a kritické myslenie. Aj tento proces si však vyberá svoju daň najmä v prípade totálnej medikalizácie každého aspektu individuálneho života.

¹² Lipovetsky píše aj o diferencii medzi zodpovedným a nezodpovedným individualizmom, pričom táto diferencia spočíva v orientácii na budúcnosť v prípade zodpovedného a v orientácii na prítomnosť v prípade nezodpovedného individualizmu. Zodpovedný individualizmus spája e. g. s rôznymi druhmi aktivizmu v environmentálnych hnutiach (Lipovetsky, 2011). Inými slovami možno hovoriť aj o dichotómii reflektovaného a nerefektovaného individualizmu.

4 Terapeutický diskurz

Doteraz sme sa zaoberali tromi generálnymi sociálno-kultúrnymi fenoménmi súčasnosti – „svetokultúrou“, rizikom a individualizáciou. Na ilustráciu by to malo postačovať, aj keď podobných fenoménov by sme našli omnoho viac, resp. viac takých, ktoré s nimi úzko súvisia. No už aj tieto všeobecné procesy umožňujú kauzálnu interpretáciu **stratégií úniku**, ktoré spočívajú v obrate k sebe, keďže individuum sa v rámci týchto procesov môže cítiť bezmocne. Stratégie úniku z konfliktného *statu quo* napokon ústia v diskurze, ktorý M. Jacyno nazvala terapeutickým. Ten možno chápať ako jeden z diskurzov, ktorý dominuje súčasným západným spoločnostiam, a ktorého centrom záujmu je samo individuum¹³.

Súčasný úspech terapeutického diskurzu súvisí práve s konfliktným stavom *culture-monde*, rizika a individualizmu, lebo pre terapeutický diskurz je významné vysporadúvanie sa s konfliktnou povahou súčasnosti. Tento diskurz vo svojom pôsobení čerpá nielen z exaktných vied, ale aj z rôznych mystických, ezoterických a orientálnych tradícií¹⁴ a výsledkom je istá eklektická zmes, ktorá má poskytovať individuíam orientačnú štruktúru vo svete zbavenom tejto orientačnej štruktúry, ktorú poskytovala kultúra. Možno to empiricky doložiť e. g. všadeprítomným vplyvom hnutia *New Age*, ktoré kreatívne spája poznatky kvantovej fyziky so starými hermetickými tradíciami, z ktorých čerpá najmä európsky okultizmus, no tiež do svojich systémov implementuje e. g. elementy indickej duchovnosti a iných tradícií. Napokon sa tak produktom terapeutického diskurzu stávajú eklektické monistické výkladové schémy, ktoré môžu jednotlivci, „starajúci sa o seba“ (v nefilozofickom zmysle), v prípade potreby aplikovať¹⁵.

Enormný úspech terapeutického diskurzu¹⁶ naznačuje, že súčasný sociálno-kultúrno-politický kontext evokuje v individuíach potrebu orientovať sa viac na svoju vlastnú existenciu, starať sa o ňu. Tým sa nemyslí individualizmus či „starosť o seba“ iba v zmysle obstarávania, ako ju máme tendenciu chápať pod vplyvom kritiky individualizmu, teda ako individualizmus spájaný s bezbrehým konzumom a pod. Sociálno-kultúrno-politické podmienky, o ktorých často uvažujeme v intenciách techniky a konzumu tak spúšťajú novú vlnu záujmu o spiritualitu a vlnu „starosti o seba“ (v nefilozofickom zmysle), keďže technika, spotreba a racionalita nedokážu naplniť hlbšie spirituálne potreby súčasného človeka. Toto spirituálne prázdno súčasnej spoločnosti majú ambíciu zaplniť praktiky formované na pôde terapeutického diskurzu.

Záver: Filozofia ako „starosť o seba“

Konštatovania súčasného sociálno-kultúrno-politického stavu ako konfliktného pôsobia ako truizmus. O globalizácii, riziku či individualizácii boli napísané mnohé významné práce a štúdie, tieto problémy reflektovali filozofia, sociológovia, politológovia, kulturológovia a iní odborníci. Pritom už letný pohľad naznačuje (a hlbšia analýza to verifikuje), že v evaluácii uvedených procesov prevládajú negatívne postoje nad pozitívnymi, v inom prípade sa autori snažia zaujímať vyváženú, zmierlivú pozíciu. Prínosom prác, ktoré reflektujú dané problémy, je významná diagnostika a kritika *statu quo*. Nemožno však neupozorniť na určitý deficit týchto prác. Je ním absentujúci **konštruktívny** element, ktorý by naznačoval potenciál **transgresie** konfliktného stavu.

¹³ Jacyno pritom eviduje vplyv terapeutického diskurzu všade: v médiách, vzdelaní, náboženstve a dokonca politike. Takto široko vnímaný terapeutický diskurz je priestorom kreácie individuálnych identít, priestorom práce na sebe. Zahŕňa pritom ako starosť o telo, tak aj o dušu (je teda rovnako somatický, ako aj spirituálny), často prostredníctvom diferentných orientálnych filozofií či mystických náuk. Takto chápaný terapeutický diskurz má podľa Jacyno za úlohu najmä prekonanie odcudzenia v priestore kapitalistického sveta prostredníctvom rozvoja seba samého (Jacyno, 2012).

¹⁴ Návrat k posvätnosti, o ktorom písal Lipovetsky, sa dnes odohráva práve v priestore terapeutického diskurzu.

¹⁵ Práve v monistických výkladoch však drieme latentné nebezpečenstvo. Ako ukazuje W. Welsch (1993), tieto tendencie môžu ústiť v nových druhoch totalitarizmov. Taktiež D. Bell (1999) upozorňuje na skutočnosť, že v konfliktnej a chaotickej situácii pluralitnej spoločnosti bez záchytných významových bodov sa objavujú noví proroci, ktorí vnášajú zmysel a poriadok do nezmyselnej konfliktnej situácie.

¹⁶ Tento úspech nie je potrebné priamo kvantifikovať, pretože ho dokladá empiria. Stačí si všimnúť úspech motivačnej literatúry, motivačných filmov, ezoterickej literatúry, populárno-psychologickej a populárno-medicínskej literatúry a mnohých iných produktov terapeutického diskurzu, ktorého vplyv sa odráža aj v rôznorodnej mediálnej produkcii.

V tomto smere je analýza terapeutického diskurzu, s ktorou pracuje M. Jacyno, naznačením spôsobov, akými sa súčasné individua vysporadúvajú s negatívnymi atribútmi súčasnosti. Ukazuje sa tak, že individua samotné, nie experti na *status quo*, hľadajú svojou **činnosťou vo vzťahu k sebe samému** možnosti transgresie negatívnej súčasnosti, a to v priestore terapeutického diskurzu, ktorý **zdanlivo** poskytuje tieto možnosti prostredníctvom techník „starosti o seba“, práce na sebe, na svojej duši, ako aj na svojom tele¹⁷. Viac krát sme pritom vyššie v texte pri slovnom spojení „starosť o seba“ upozorňovali na skutočnosť, že nejde o filozoficky chápanú „starosť o seba“ v tom zmysle, v ktorom s ňou pracuje neskorý Foucault a ktorá sa v antickej filozofii označovala ako *epimeleia heautú*. Takto chápaná filozofická „starosť o seba“ spočívala v neustálej práci na sebe samom, v cvičeniach, ktoré Gréci nazvali *askésis* a v estetike existencie, ktorá sa dosahovala individuálnou etickou praxou. Úlohou filozofickej asketiky bola „príprava na život, ktorý si vedome vytvárame vo všetkých ohľadoch“ (Suvák, 2005, s. 137), filozofická príprava na život v jeho **konkrétnych** podmienkach a predpokladoch, ktoré boli aj v rámci vývinu antickej filozofie často problematické, ako to bolo e. g. v kontexte formovania Epiktétovej filozofie, ktorá je jedným z príkladov chápania filozofie ako „starosti o seba“ a estetiky existencie. Príklad Epiktétovej filozofie je interesantný tým, že ukazuje, ako je možné filozofiu poňať prakticky, jednoducho a zrozumiteľne s úmyslom kreatívnej asimilácie na konfliktný *status quo*, kde výsledkom filozofickej praxe by bol stav človeka, ktorý možno nazvať *ataraxiou*, t.j. stav, kedy negatívne aspekty sociálno-kultúrno-politického stavu nemajú vážny dopad na existenciu individua, ktoré „praktizuje“ filozofiu v zmysle „starosti o seba“. Takto chápanou filozofiou by bola umožnená transgresia konfliktného stavu, samozrejme za predpokladu neustálej práce na sebe a filozoficky poňatej „starosti o seba“.

Ide teda o program, ktorý má ambíciu naplniť terapeutický diskurz. Ten zahŕňa rôzne techniky „starosti o seba“ v nefilozofickom zmysle, ktoré však paradoxne stabilizujú konfliktnú povahu súčasnosti. Je preto vhodné uvažovať o tom, akými spôsobmi sprístupniť filozofické techniky „starosti o seba“ súčasnému človeku, ako sa naučiť v konfliktnej súčasnosti o seba filozoficky starať a tým transcendovať daný stav. Možno sa pritom inšpirovať pôvodnými praktikami filozofickej asketiky, na druhej strane by však nemalo ostať pri inšpirácii a mali by sa vytvárať vždy nanovo, aktuálnej situácii prispôsobené, praktiky filozofickej „starosti o seba“.

Keďže v rámci filozofickej „starosti o seba“ ide často o ciele podobné cieľom, ktoré sú hľadané v prostredí terapeutického diskurzu, prečo s filozofickou „starosťou o seba“ nezačať práve v rámci tohto diskurzu? Možno totiž tvrdiť, že terapeutický diskurz sa snaží substituovať jednu z pôvodných funkcií filozofie, a to „starosť o seba“. A keďže je terapeutický diskurz dominantný a jeho praktiky obľúbené, neotvára to napokon dvere samotnej filozofii, ktorá by sa mohla konečne priblížiť ľuďom? A neotvára terapeutický diskurz dvere ľuďom, ktorí sa môžu konečne priblížiť filozofii?

Literatúra:

- BECK, U.: Riziková spoločnosť: Na cestě k jiné moderně. Praha: Sociologické nakladatelství 2004. 431 s.
 BELL, D.: Kulturní rozpory kapitalismu. Praha: Sociologické nakladatelství 1999. 336 s.
 DÉMUTH, A.: Terapeutický potenciál filozofie. Důvody opätovného záujmu. In: Filosofický časopis, 2013, roč. 61, č. 5, s. 739 – 750.
 DÉMUTH, A. – SLAVKOVSKÝ, R. A., eds.: 2010. Filozofia ako terapia [Cit. 2015-10-04.]. Dostupné na internete: <<http://fff.truni.sk/index.php?bookId=133&type=ebook>>
 FOUCAULT, M.: Dějiny sexuality II: Užívání slasti. Praha: Hermann & synové 2003a. 339 s.
 FOUCAULT, M.: Dějiny sexuality III: Péče o sebe. Praha: Hermann & synové 2003b. 327 s.
 FOUCAULT, M.: Hermeneutika podmiotu. Wykłady z Collège de France 1981/1982. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2012. 632 s.

¹⁷ Samotná Jacyno však svojou analýzou terapeutického diskurzu napokon dospieva k presvedčeniu, že mnohé, ak nie väčšina z techník zdanlivého vymanenia sa z konfliktného *statu quo* orientáciou svojej činnosti na seba samého, sú konštruované a terapeutickým diskurzom distribuované práve ako to, čo umožňuje stabilizáciu tohto stavu, aj keď tak *a priori* nepôsobia (Jacyno 2012). Dochádza tak k paradoxu: individuum sa v rámci terapeutického diskurzu snaží transcendovať negatívny stav technikami, ktoré samé konzervujú či stabilizujú tento stav, z ktorého sa chce individuum vymaniť.

- GIDDENS, A.: Unikající svět. Jak globalizace mění náš život. Praha: SLON 2000. 135 s.
- GIDDENS, A.: Důsledky modernity. Praha: SLON 2003. 200 s.
- JACYNO, M.: Kultura individualismu. Praha: SLON 2012. 262 s.
- JUVIN, H.: Kultura a globalizace. In: LIPOVETSKY, G. – JUVIN, H. Globalizovaný Západ. Polemika o planetární kultuře. Praha: Prostor 2012, s. 113 – 193.
- LIPOVETSKY, G.: Éra prázdnoty: Úvahy o současném individualismu. Praha: Prostor 2008. 358 s.
- LIPOVETSKY, G.: Soumrak povinnosti: Bezbolestná etika nových demokratických časů. Praha: Prostor 2011. 384 s.
- LIPOVETSKY, G.: Vláda hyperkultury: kosmopolitismus a západní civilizace. In: LIPOVETSKY, G. – JUVIN, H. Globalizovaný Západ. Polemika o planetární kultuře. Praha: Prostor 2012, s. 11 – 112.
- SISÁKOVÁ, O.: Filozofia hodnôt medzi modernou a postmodernou. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2001. 260 s.
- SUVÁK, V.: Ešte raz k Foucaultovmu konceptu estetiky existencie. In: Filozofia – Veda – Hodnoty II. Ed. O. Sisáková. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity 2005, s. 131 – 145.
- ŠVIHURA, L.: Etika ako estetika existencie (Pokus o určenie trendov estetizácie ľudskej skúsenosti). In: 9. študentská vedecká konferencia. Zborník plných príspevkov. Ed. M. Ološtiak. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove 2014, s. 90 – 95.
- ŠVIHURA, L.: Starosť o seba – program filozofie a kultúry individualizmu. [Diplomová práca.] Prešov: FF PU 2015. 88 s.
- VIŠŇOVSKÝ, E.: Filozofické poradenstvo ako forma filozofickej praxe. In: Filozofia ako problém?. Ed. E. Višňovský. Bratislava: Kalligram 2004, s. 251 – 270.
- VIŠŇOVSKÝ, E. (ed.): Filozofia ako problém?. Bratislava: Kalligram 2004. 272 s.
- WELSCH, W.: Postmoderna: pluralita jako etická a politická hodnota. Praha: KLP 1993. 57 s.